

Fagkonferansen i Bergen 24. og 25. oktober 2011
Likhet for loven? Om rettsikkerhet for utviklingshemmede

Et samfunn der alle er like for loven

Rettsikkerheten for utviklingshemmede trenger en kraftig opprustning

Erna Solberg, medlem i Stortingets helse-
og omsorgskomite og leder av Høyre.

Erna Solberg vil ha et samfunn med muligheter for alle.
Foto: Thomas Owren.

Erna Solberg åpner konferansen med å takke for invitasjonen og påpeker hvor viktig hun mener det er å sette utviklingshemmede situasjon på dagsorden. Hun fortsetter: – Høyres grunnsyn er at alle mennesker er likeverdige, selv om vi ikke er like. Vi vil ha et samfunn med muligheter for alle, et samfunn med plass til alle. Det er et stort behov for oppmerksomhet rundt de manglende tilbud og de overgrep som skjer mot personer med utviklingshemning i det norske samfunnet.

Sentralt i denne debatten ligger spørsmålet om menneskerettigheter, og hvordan de skal gjelde alle – også i helsetjenesten. Menneskerettighetsperspektivet er ikke sterkt nok fremme i debatten om dem som er avhengige av andres bistand. Vi ser

at rettighetene for utviklingshemmede ikke er sikret godt nok. Det kommer bl.a. frem også i Helsedirektoratets rapport «Vi vil, vi vil, men får vi det til?» fra 2007. Den viser til Ansvarsreformens gode intensjoner, men slår dessverre fast at vi da hadde et godt stykke igjen. Svikten, het det fra Helsedirektoratet, «ligger i at det brukes tvang og makt uten at det fattes vedtak, kommunene mangler egenkontroll ved oppfølging av meldinger når skadeavvergende tiltak i nødssituasjon brukes.»

Inntrykket er at den konklusjonen står seg fire år senere – noe behovet for denne konferansen vel viser. Først og fremst trenger vi mer kunnskap, og gode tiltak som gjør at de visjonene mange deler kan følges opp i praksis. Derfor har Høyre, sammen med FrP, krevd at et offentlig utvalg skal nedsettes for å se på funksjonshemmedes rettigheter. Vi er glade for at NFU støttet oss i dette kravet.

Bruk av tvang

Da Stortinget gjorde endringer i lov om sosiale tjenester i 2003 og i det som ble kapittel 4A, lå det en erkjennelse av at bruk av tvang og makt i enkelte unntakstilfeller kunne være nødvendig. Muligheten for å kunne bruke tvang er et produkt av ønske om å beskytte og gi omsorg. Hovedregelen var at tvang kun skulle brukes for å hindre eller begrense vesentlig skade. Andre tiltak skulle vært prøvd først – tvang skulle være en siste utvei.

Selv om det midlertidige regelverket som da ble Kap. 4A, hadde lyktes i den forstand at det ble oppmerksomhet om, tydeligere regler for og en begrensning

Foto: Kaja Fjørtoft Nilssen Owren.

i bruk av tvang, er vi ikke i mål. De endringene som ble gjort la seg på en restriktiv linje. Når Stortinget nå i våres behandlet ny lov om kommunale helse- og omsorgstjenester beholdt vi kapittel 4A i stor grad slik det har vært.

Jeg er glad for at det er ganske bred enighet om målsetningene om å redusere bruken av tvang og makt. At vi ikke er kommet langt nok, skyldes nok ikke politisk vilje. Derfor er det håp om at mer oppmerksomhet om feltet, bedre dokumentasjon av tvangsbruk og mer kunnskap kan legge grunnlag for at rettsikkerheten styrkes, og at vi kommer nærmere våre visjoner om mindre tvang og maktmisbruk

Dessverre vet vi så altfor godt at mange utviklingshemmede utsettes for ulovlig bruk av tvang. Ekstra ille blir dette når vi vet det rammer mange av våre mest sårbare, som ikke er i stand til selv å stå opp for sine rettigheter.

En kan begrense behovet for tvang gjennom å skape et bedre omsorgstilbud. For en del utviklingshemmede er personellens opplevde behov for å bruke tvang, et resultat av at den bistand, støtte og omsorg som gis ikke er godt nok tilpasset brukerens behov. Et konkret eksempel på en endring som kan gjøre stor forskjell, men som mange definerer som å handle om helt andre ting enn brukerrettigheter, handler om turnusregler.

På vårt landsmøte hadde vi besøk av Randi Tyvold Drange, som selv er spesialpedagog, og har en utviklingshemmet datter som bor på institusjon. For henne var det turnusreglene, som fullstendig endret datterens liv – fordi det ga muligheten til å forholde seg til færre personer, og gav stabilitet og trygghet. Datterens alvorlig utagerende oppførsel endret seg helt. Eksempelet viser viktigheten av å tenke nytt i omsorgen for

utviklingshemmede, men også hvor viktig det er å ta hensyn til deres særlige behov og sette disse i sentrum for diskusjonene.

Behov for kunnskap

Det er innført egne regler for bruk av tvang og makt overfor utviklingshemmede. Erfaringene viser at tvang kan begrenses med bedre kompetanse hos ansatte, og kunnskap om hvordan utviklingshemmede skal forstås og håndteres. Høyre ønsker et kunnskapsløft for de ansatte i pleie- og omsorgstjenesten, noe som også vil bidra til bedre hjelp til mennesker med utviklingshemning. Det må jobbes systematisk med alternativer til tvang. Vi har foreslått at det gjennomføres særskilte kompetansetiltak nettopp for å begrense bruk av tvang og makt.

Satsningen på kompetanse var også en hovedanbefaling i Helsedirektoratets konklusjon på evalueringen i 2007, og Høyre har i hvert av de siste årene fulgt opp behovet for mer kompetanse over hele fjøla i den kommunale helse- og omsorgstjenesten med nye penger.

Vi må også huske at det er politikere i kommunene som er ansvarlige for tjenestene de leverer, og hva som skjer der. De har derfor et særlig ansvar for å sette søkelyset nettopp på rettsikkerheten for dem som trenger bistand og støtte i hverdagen. Og, kommunene har et ansvar for at personell får opplæring om dette.

Helsetjenester, habilitering og rehabilitering

En rapport fra Nasjonalt kompetansesenter for utviklingshemming fra 2008 viser at helsetjenesten ikke alltid fanger opp de

helseproblemene utviklingshemmede har. Utviklingshemmede kan ha problemer med å forstå egen sykdom og ivareta egen helse, og er derfor i langt større grad enn andre avhengige av en aktivt oppsøkende helsetjeneste. Derfor trenger vi mer kompetanse om dette i helsetjenesten, og blant fastleger.

En annen svakhet er, i følge rapporten, at opptreningstilbudet til utviklingshemmede svikter. Helsetilsynets landsomfattende undersøkelse har vist at habiliteringstilbudet til barn er mangelfullt, både i kommuner og helseforetak. Derfor får ikke alle barn utviklet seg så langt deres potensial tillater. Høyre har foreslått en opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering, både i kommuner og helseforetak. Det skal bli flere fagfolk, og flere gode opptreningstilbud. Vi har øremerket fra 400 mill kr til dette i våre alternative budsjetter de siste årene.

Selvstendige liv

Da Høyre var i regjering utvidet vi ordningen med brukerstyrt personlig assistent til også å gjelde for utviklingshemmede. Da kan de selv få mer makt over egen hverdag, når dette er mulig og hensiktsmessig. I år har vi også tatt opp kampen for å få rettighetsfestet BPA, slik at alle som har store behov skal få en rett til å organisere sitt hjelpetilbud gjennom personlige assistenter.

Verdsettelse av familien

Mange familier og pårørende gjør en fantastisk og krevende jobb for sine funksjonshemmede barn, søsken og

slektninger – en jobb som overgår mye av hva det offentlige kunne gjort.

Dette tar på, og det må anerkjennes. Familier melder ofte om at de opplever manglende støtte, de sliter med å få avlastning – og føler at de kjemper en kamp mot systemet. Ordninger som omsorgslønn, pleiepenger og avlastnings-tilbud strekker ikke til.

Høyre vil styrke avlastningstilbudet. Vi vil forbedre de økonomiske ordningene for dem som tar seg av sine nærmeste. Vi har gått inn for at pleiepenger skal gis til de som driver intensiv rehabilitering av egne utviklingshemmede barn, og vil styrke ordningen med omsorgslønn.

Ombud for utviklingshemmede

FrP har med støtte fra KrF tidligere foreslått et særombud for personer med utviklingshemning. Høyre, i likhet med resten av flertallet, støttet ikke dette. En hovedgrunn var skepsis til ordning med særombud på snevre felt. Landsforbundet for utviklingshemmede støttet ikke forslaget. Høyre ser positivt på at pasientombudenes rolle utvides til også å omfatte kommunale helse- og omsorgstjenester. Vi mener en styrket ordning med pasientombud vil bidra til at også utviklingshemmede og deres pårørende får bedre bistand til å ivareta interesser og rettigheter.

Konsekvenser av Samhandlingsreformen

Med Samhandlingsreformen risikerer vi

at kommunene blir presset økonomisk til å nedprioritere bl.a. utviklingshemmede – i likhet med tjenester for personer med psykiske problemer. De økonomiske virkemidlene dreies mot somatiske forhold – slik at det er her det lønner seg mest for kommunen å selv gjøre en innsats.

Fjern moms på boliger til utviklingshemmede

Høyre vil fjerne moms på boliger for utviklingshemmede og andre. Når kommunen bygger omsorgsbygg refunderes momskostnadene, men private som bygger boliger for funksjonshemmede må betale – selv om boligene skal være en del av den kommunale tjenesten. Dagens regelverk og tolkning av dette gjør det vanskeligere å etablere og drive slike botilbud. Som mange vil ha sett i TV-serien Tangerudbakken berøres de bl.a. av dette.

Bred innsats og kamp mot sorteringssamfunn

Kampen om å sikre respekt for personer med utviklingshemning utfordres på mange arenaer. Tidligere i år så vi enkelte ta opp kampen for tidlig ultralyd i 12. uke, selv uten klar helseeffekt for mor og barn. Det gir mulighet til å særlig oppdage barn med utviklingsavvik, da først og fremst Downs syndrom. Det legger, dessverre, til rette for at vi tar et skritt lenger på veien mot et sorteringssamfunn. Dette er Høyre mot. Vi er bekymret for hvor samfunnet er på vei, når vi åpner for systemer som gjør det mulig å rangere mennesker. ●●●

Foto: Mikkel Hegna Eknes.